

Jan Miazek

Modlitwy błagalne ("preces") w laudesach i nieszporach Liturgii Godzin

Studia Theologica Varsaviensia 20/1, 173-189

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN MIAZEK

MODLITWY BŁAGALNE („PRECES”) W LAUDESACH I NIESZPORACH LITURGII GODZIN

Treść: I. Modlitwy błagalne w tradycji Kościoła; II. Nowe modlitwy błagalne; III. Struktura modlitw błagalnych; IV. Teologia modlitw błagalnych; Zakończenie.

Przez modlitwy błagalne (preces) rozumiemy modlitwy wstawiennicze które znajdują się w nieszporach jak i wezwania błagalne powierzające Bogu cały nadchodzący dzień przewidziane w porannych laudesach. Wprowadzenie modlitw błagalnych do odnowionego Breviarza Rzymskiego należy do zmian najbardziej dostrzegalnych w strukturze tych dwóch głównych godzin modlitewnych Kościoła. Chcemy przyrzeć się bliżej nowym modlitwom błagalnym szukając ich związku z tradycją, omawiając ich strukturę, pochodzenie i treść teologiczną.

I. MODLITWY BŁAGALNE W TRADYCJI KOŚCIOŁA

Liturgia uświęcenia czasu, „pieśń chwały, która rozbrzmiewa wiecznie w niebie, a którą Jezus Chrystus, Najwyższy Kapłan wprowadził na to nasze ziemskie wygnanie”, w istocie swej jest modlitwą chwały zmierzającą do uwielbienia Boga. Zgodnie jednak z modlitewną tradycją żydowską i chrześcijańską modlitwa uwielbienia wznoszona ku Bogu nie wyklucza modlitwy błagalnej. Modlitwa błagalna u Żydów niejako wypływa z modlitwy uwielbienia i dziękczynienia. Przykładem może być modlitwa związana z trzecim kielichem podczas wieczery paschalnej: wielka modlitwa błogosławieństwa i dziękczynienia przechodzi w modlitwę błagalną za cały naród, za Jerozolimę, Sion, Dom Dawida i za uczestników wieczery paschalnej¹. Podobne przejście od modlitwy uwielbie-

¹ A. Hänggi — I. Pahl, *Præx Eucharistica. Textus ex variis liturgiis antiquioribus selecti*, Fribourg Suisse 1968, s. 27—28.

nia i dziękczynienia do modlitwy błagalnej znajdujemy w codziennych modlitwach wierzących Izraelitów: Szemá Israél i Szemoné Esrê². Chrześcijańska tradycja modlitewna wyraŝta z modlitwy „Ojcze nasz” w której po modlitwie skoncentrowanej na Bogu i po modlitwie uwielbienia przychodzi proŝba o chleb codzienny, przebaczenie i wybawienie od zła. Modlitwy Eucharystyczne, które pozostają zawsze przykła-dem klasycznej modlitwy chrześcijańskiej łączą również modlitwę błagalną z dziękczynieniem: jest tak w Modlitwach Eucharystycznych wszystkich liturgii, wschodnich i zachodnich. Liturgia Godzin podlega tym samym prawom: modlitwy błagalne pojawiają się tu jako nieodłączne od modlitw uwielbienia. Św. Paweł zalecał „ażeby proŝby, modlitwy, wspólne błagania, dziękczynienia odprawiane były za wszystkich ludzi: za królów i za wszystkich sprawujących władzę...” (1 Tym 2, 1—4). Ojcowie Kościoła jak i tradycja liturgiczna różnych Kościołów interpretowały te napomnienia apostoła wprowadzając specjalne modlitwy codzienne poranne i wieczorne. Modlitwy błagalne znajdowały się we Mszy św. ale pierwsze wieki nie znają Mszy św. codziennej natomiast codzienna modlitwa poranna i wieczorna, wspólna lub prywatna, należy zawsze do obowiązków dobrego chrześcijanina³. Wraz z powstawaniem codziennego oficium modlitwy błagalne wchodzą do jego struktury.

Modlitwy błagalne w oficium porannym i wieczornym zna Kościół Jerozolimski pod koniec IV wieku. Po psalmach i antyfonach diakon wymienia różne intencje i wzywa do modlitwy. Zgromadzeni odpowiadają „Kyrie, eleison”: aklamacja ludu jest prosta i zawsze ta sama. O ile psalmy śpiewano siedząc to na modlitwy wstawiennicze wszyscy wstają. Modlitwy błagalne zamyka oracja odmawiana przez biskupa⁴. W Antiochii, jak wynika ze świadectwa św. Jana Chryzostoma († 407), modlitwy wstawiennicze są, podobnie jak psalmodia, stałym elementem wspólnej modlitwy porannej i wieczornej. Mogą w nich jednak uczestniczyć jedynie ochrzczeni, katechumeni odchodzą wcześniej. Konstytucje Apostolskie (380—500) pochodzące również z terenu Antiochii w rozdziale VIII po-

² Tamże, s. 35—38; 40—44. Omówienie tych modlitw por. V. Raffa, *Le intercessioni di Lodi e Vesperi*, „Ephemerides Liturgicae” 86 (1972) fasc. I, s. 42—48.

³ V. Raffa, *La nuova Liturgia delle Ore*, Milano 1972, s. 154.

⁴ Egeria, *Pielgrzymka do Miejsc Świętych*, Warszawa 1970, s. 200—201.

dają schemat modlitwy porannej i wieczornej Kościoła. Po psalmodii i odesłaniu katechumenów diakon zapowiada poszczególne intencje i wzywa lud do modlitwy. Jest to modlitwa za Kościół katolicki, Kościół lokalny, za biskupa i wiernych, o pokój. Należy przypuszczać iż zmieniano ilość i treść intencji. Odpowiedź ludu pozostaje zawsze ta sama: „Kyrie, eleison”⁵.

Modlitwy błagalne w oficium przyjmują się również na Zachodzie. Jak wynika z akt synodu z Vaison (529) pod koniec V wieku wprowadzono w Rzymie w laudesach i nieszpórach wielokrotny śpiew Kyrie, co musiało być połączone z odmawianiem modlitwy litanijnej. Synod w Agde (506) mówi o wersetach psalmów znajdujących się w precesach laudesów, i nieszpórów. Wydaje się, że ówczesną praktykę rzymską ukazuje Reguła św. Benedykta. Laudesy i nieszpory kończy „litania”: termin ten oznacza tradycyjne precesy z Kyrie i Pater noster. Pozostałe godziny zawierają „supplicatio litaniae” co oznacza proste Kyrie powtarzane więcej razy ale bez dodatków⁶. Modlitwy błagalne znajdujemy w Galii, gdzie nazywane są „preces” jak również w oficium katedralnym nieszpornym w Hiszpanii, które daje im nazwę „petitio”⁷. Przyjrzyjmy się bliżej modlitwom wstawienniczym w liturgii rzymskiej.

Oficium rzymsko — benedyktyńskie VIII—IX wieku powszechnie używane w epoce karolińskiej zna dwa formularze modlitw wstawienniczych. W prymie po Pater odmawiano Credo i dwa wersety o charakterze pokutnym. W pozostałych godzinach (oprócz oficium czytań i komplety, które nie mają precesów) modlitwy wstawiennicze nie zawierają Credo ale mają pięć wersetów. Cztery z nich mają charakter pokutny, ostatni zaś jest modlitwą za króla, władze i o życie spokojne, pobożne i czyste dla wszystkich. We wszystkich precesach odmawiane jest Miserere. Ponieważ modlitwy wstawiennicze przyjęły charakter pokutny, nie odmawiano ich w niedziele i święta, w pozostałe zaś dni odmawiano je klęcząc. W Rzymie precesy odmawiano zawsze (może tylko z wyjątkiem tygodnia wielkanocnego) bowiem nie miały one

⁵ Por. V. Raffa, *Le intercessioni.*, art. cyt., s. 55—60.

⁶ Św. Benedykt, *Regula*, Tyniec 1979, rozdz. 12, 13, 17 i 9, 17. Por. M. Righetti, *Storia Liturgica*, t. II, Milano 1946, s. 556.

⁷ P. Salmon, *La prière*, red. A. G. Martimort, Tournai 1965³, s. 837—838.

tu tak pokutnego charakteru: nie było w nich Miserere i wersetów pokutnych⁸.

Brewiarz Kurii Rzymskiej, który powstaje w czasach Inocentego III i po pewnych przekształceniach przyjmuje się w Kościele przynosi trzy formularze modlitw wstawienniczych: w prymie, komplecie i w innych godzinach. W prymie i komplecie procesy odmawiano również w niedziele i święta ale w formie krótszej niż w ferie: w niedziele odmawiano 8 a w ferie 18 wersetów. W pozostałych godzinach procesy są tylko w ferie z tym, że w laudesach Miserere zastąpiono przez De profundis: obejmują one 19 wersetów o charakterze pokutnym⁹.

W Brewiarzu Piusa V ogłoszonym po soborze Trydenckim (1568) modlitwy wstawiennicze nie uległy dużej zmianie. W prymie i komplecie pominięto Miserere wraz z trzema wersetami, zaś w pozostałych godzinach mniejszych wprowadzono krótszą formę procesów: Kyrie, Pater, trzy wersety. Procesy laudesów i niesporów pozostały bez zmian. W takiej formie modlitwy wstawiennicze przetrwały do czasów reformy Brewiarza przez Piusa X, który doprowadził do ich uproszczenia. Usunięto Miserere z niesporów i De profundis z laudesów a dołączono intencje za papieża, biskupa i za dobroczyńców. Dalsze zmiany w rubrykach (np. zmiany z 1955 roku) nadal ograniczały dni, w które należało odmawiać procesy ale Brewiarz Rzymski do czasów ostatniej reformy posiadał procesy we wszystkich godzinach. Kodeks rubryk ogłoszony w 1960 roku jeszcze bardziej ograniczył procesy i zarazem podkreślił ich wyjątkowy i pokutny charakter. Zniesiono procesy we wszystkich godzinach mniejszych natomiast procesy w laudesach i niesporach ograniczono do środy i piątku Adwentu, Wielkiego Postu i Dni Kwartalnych. Modlitwy wstawiennicze z modlitw codziennych stały się modlitwami pokutnymi odmawianymi w niektóre dni roku liturgicznego¹⁰.

Reforma Brewiarza Rzymskiego zdecydowana przez ostatni Sobór stała się okazją do lepszego poznania struktury i elementów poszczególnych godzin. W świetle tradycji spojrzano na nowo na modlitwy wstawiennicze i dostrzeżono w nich

⁸ V. Raffa, *L'Ufficio divino del tempo dei Carolingi e il Breviario di Innocenzo III confrontati con la Liturgia delle Ore di Paolo VI*, „Ephemerides Liturgicae” 85 (1971) fasc. V—VI, s. 228.

⁹ Tamże, s. 245.

¹⁰ Tamże, s. 256.

ten element codziennej modlitwy Kościoła, który może bardzo przyczynić się do jej odnowy i ożywienia. Wtedy powstało pytanie jak ułożyć nowe modlitwy wstawienne. Jedni chcieli dochować wierności dotychczasowej tradycji: należy ułożyć precesy w formie wersetów i odpowiedzi ale w oparciu o teksty wyrażenia z ksiąg Pisma św, z patrologii czy z dokumentów kościelnych. W tak powstałych precesach nie przewidywano refrenu. Inni opowiadali się za swobodną kompozycją: modlitwy wstawienne powinny mieć formę dłuższych zdań, po których zawsze następuje refren. Doświadczenia wspólnoty w Taizé wykazały, że ta forma modlitw wstawienicznych pozwala na udział w modlitwie całej wspólnoty. W tym właśnie kierunku poszły prace, które doprowadziły do opublikowania w 1969 roku wstępnego schematu modlitw¹¹. Dużą pomocą w opracowaniu nowych precesów w Liturgii Godzin stały się modlitwy wstawienne zawarte w *Prière du Temps présent*, prowizorycznym wydaniu odnowionego oficjum dla krajów języka francuskiego opublikowanym również w 1969 roku¹².

II. NOWE MODLITWY BŁAGALNE

Papież Paweł VI omawiając w konstytucji *Laudis canticum* dokonane zmiany w odnowionym Breviarzu Rzymskim mówi, że „w laudesach porannych zamieszczono modlitwy błagalne, które są wyrazem uświęcenia dnia i zawierają błagania o uświęcenie rozpoczynającego się dnia pracy. W nieszpórach zaś jest krótka modlitwa błagalna, ułożona na sposób modlitwy wspólnej”¹³. Wprowadzenie ogólne do Liturgii Godzin bliżej określa charakter modlitw błagalnych w laudesach i nieszpórach¹⁴. W Liturgii Godzin znajdziemy wiele formuł precesów na poszczególne dni w ogólnym układzie psalterza, na „mocne okresy” roku liturgicznego i na pewne dni świąteczne. Tak wielka różnorodność ma prowadzić do urozmaicenia modlitwy i ma umożliwić lepsze wyrażenie potrzeb Kościoła i różnych kategorii ludzi. Liturgia Godzin jest księgą przeznaczoną dla całego Kościoła i dlatego to jej modlitwy

¹¹ *Schemata*, n. 348, *De Breviario*, 92: *Preces ad laudes matutinas et ad vesperas Officii divini instaurandi*, Typis polyglottis Vaticanis 1969, 132s.

¹² *Prière du Temps présent*, Paris 1969.

¹³ Konstytucja Apostolska *Laudis canticum* promulgująca Modlitewną służbę Bożą odnowioną na zarządzenie Soboru Watykańskiego II, n. 8.

¹⁴ *Wprowadzenie Ogólne do Liturgii uświęcenia czasu*, nn. 179—193.

wstawiennicze mogą posiadać charakter ogólny. Konferencje Episkopatu mają prawo przystosowania formuł zawartych w księdze jak również mogą zatwierdzać nowe formuły z zachowaniem norm ogólnych dotyczących ich struktury. Liturgia uświęcenia czasu jest na pierwszym miejscu modlitwą całego Kościoła za cały Kościół, za zbawienie całego świata: dlatego to w modlitwach błagalnych intencje odnoszące się do spraw powszechnych mają zajmować bezwzględnie pierwsze miejsce, po nich dopiero mogą przyjść intencje partykularne. W modlitwach błagalnych niesporów ostatnia intencja jest zawsze za zmarłych. Modlitwy błagalne posiadają taką strukturę, aby mogły być przystosowane do odprawiania z ludem, do odprawiania w małej grupie oraz do odmawiania indywidualnego. Dokument podaje też różne sposoby odmawiania tych modlitw.

Liturgia Godzin posiada bardzo bogaty zestaw modlitw błagalnych zamieszczonych we wszystkich częściach nowej księgi liturgicznej.

Proprium de Tempore. Okres Adwentu posiada dwie serie modlitw błagalnych tak w laudesach jak i w nieszporych. Seria I przeznaczona jest na I i III tydzień, natomiast seria II występuje w II tygodniu i powtarza się w ostatnie dni Adwentu (od 17 grudnia). W okresie Bożego Narodzenia każdy dzień posiada swoje własne modlitwy błagalne. Jedyne II niedziela po Bożym Narodzeniu powtarza modlitwy z Bożego Narodzenia i 6 stycznia, jeśli Objawienie Pańskie obchodzone jest w niedzielę. W Wielkim Poście układ modlitw wstawienniczych przedstawia się następująco. Pierwsze dni, od Środy Popielcowej do soboty, posiadają własne precesy. Następnie spotykamy dwie serie modlitw wstawienniczych: seria I przeznaczona jest na I, III i V tydzień, seria II na II i IV tydzień. Niedziela Palmowa posiada własne precesy. W Wielkim Tygodniu własne precesy posiadają laudesy W. Czwartku, laudesy i niespory W. Piątku i W. Soboty. Pozostałe dni Wielkiego Tygodnia powtarzają modlitwy piątku po Popielcu. W okresie Wielkanocnym występują również dwie serie próśb. Seria I przeznaczona jest na I, III i V tydzień a seria II na II, IV i VI tydzień. Własne modlitwy wstawiennicze posiada uroczystość Wniebowstąpienia, dni od tej uroczystości do Zesłania Ducha Św. oraz sama uroczystość kończąca czas wielkanocny. W okresie zwykłym każdy dzień czterech tygodni psalterza posiada własne modlitwy. Własne precesy posiadają też obchodzone w tym czasie uroczystości:

uroczystość Trójcy Przenajświętszej, Najświętszej Ciała i Krwi Chrystusa, Najświętszego Serca Pana Jezusa, Chrystusa Króla Wszechświata.

Proprium de Sanctis. W tej części Liturgii Godzin własne modlitwy błagalne posiadają niektóre święta. Należą do nich: święto św. Młodzianków (laudesy), Ofiarowania Pańskiego, uroczystość św. Józefa, Zwiastowania Pańskiego, Narodzenia Jana Chrzciciela, świętych Apostołów Piotra i Pawła, święto Przemienienia Pańskiego, Podwyższenia Krzyża, świętych Archaniołów i uroczystość Wszystkich Świętych. Niektóre święta, jak św. Jana Apostoła i uroczystość Niepokalanego. Poczęcia posiadają procesy z *commune* odpowiednio dostosowane do swej treści teologicznej.

Communiam. Modlitwy błagalne znajdujemy również w oficjach wspólnych, w ich I i II nieszpórach oraz w laudesach. Własne procesy posiada: *Commune beatae Mariae Virginis* (podwójne w każdej z omawianych godzin, jest więc możliwość wyboru), *commune apostolorum*, *plurimorum martyrum*, *commune pastorum*, *virginum*, *sanctorum virorum*, *sanc-tarum mulierum* oraz *officium defunctorum*. *Commune unius martyris* powtarza procesy z *commune plurimorum martyrum*, a *commune doctorum* z *commune pastorum*. *Appendix* zawiera jeszcze serię krótkich modlitw wstawienniczych nieszpórnych na poszczególne dni tygodnia, które mogą zastąpić procesy przewidziane na dany dzień.

III. STRUKTURA MODLITW BŁAGALNYCH

Modlitwy błagalne posiadają swoją własną strukturę: krótkie wprowadzenie, refren i intencje modlitw. Dzięki temu mogą być przystosowane do odprawiania z ludem oraz do odmawiania indywidualnego. Sposób odmawiania modlitw błagalnych może być różny: kapłan wypowiada całą formułę prośby a zgromadzenie odpowiada refrenom lub zachowuje chwilę milczenia. Kapłan może mówić tylko pierwszą część formuły, a zgromadzenie podejmuje drugą jej część. Chcemy obecnie omówić dokładniej poszczególne elementy modlitw błagalnych.

1. Wprowadzenie

Wprowadzenie rozpoczyna modlitwy błagalne tak w laudesach jak i w nieszpórach. Wskazuje ono najpierw Osobę Bos-

ką do której będzie skierowana cała modlitwa błagalna jak również wprowadza w treść refrenu. Chrześcijańska modlitwa liturgiczna w swej klasycznej formie kieruje się ku Ojcu przez Syna w Duchu Świętym ale liturgia zna też modlitwę kierowaną wprost do Syna, do Ducha Św. lub też do Trójcy św.: taką właśnie modlitwę mamy w omawianych modlitwach wstawienniczych. W presesach *Proprium de Tempore* przeważają modlitwy skierowane do Syna nad modlitwami skierowanymi do Ojca¹⁵.

Wprowadzenie oprócz wskazania Osoby Trójcy św. do której kierowana jest modlitwa zawiera motyw prośby, jej usprawiedliwienie wyrażone najczęściej zdaniem względnym rozpoczynającym się od „qui”. Zdanie to przypomina wielkie czyny Boga dokonane dla ludzi, dobroć i miłosierdzie Boga, wychwala Boga za wszystko co czyni dla człowieka. Zasluguje na uwagę fakt, że wprowadzenie nawiązuje wprost do treści przeżywanego okresu liturgicznego lub obchodzonego święta: dzięki temu cała modlitwa błagalna zostaje mocno powiązana z rokiem liturgicznym. Spójrzmy na wprowadzenia z poszczególnych okresów liturgicznych:

Dominum, qui veniet et salvabit nos, suppliciter deprecamur, clamantes.

Deum Patrem, qui Filium suum misit, ut pax sine fine nobis afferetur, supplices deprecemur (Adwent)

Redemptorem nostrum, Filium Dei, qui homo factus est, ut hominem renovaret, laetanter invocemus (Okres Bożego Narodzenia)

Dominum Iesum, qui per proprium sanguinem populum sanctificavit, deprecemur (Wielki Post)

Christum, qui resurrexit et semper praesens est in Ecclesia sua, veneremur, illum invocantes.

Deum Patrem, qui vitam novam per Christi resurrectionem contulit nobis, supplices exoremus (Okres Wielkanocny)

Salvatorem nostrum, qui hodie a magis adoratus est, magno cum gaudio veneremur, deprecantes (Objawienie)

Redemptorem nostrum, qui baptismum in Iordanę dignatus est a Ioanne suscipere, exoremus dicentes (Chrzest Pański)

¹⁵ Por. J. Evenou, *Les prières d'intercession*, La Maison-Dieu nr. 143 (1980) s. 112.

Wprowadzenie niejednokrotnie wprost wzywa nas do postawy modlitwy: *Animas nostras ad Dominum et Salvatore nostrum pergrati levemus, ad Christum oculos levemus*. Wiele razy wprowadzenie przyjmuje formę przypomnienia: *Deus cum populo suo pactum iniit sempiternum, neque desinit illi benefacere. Ideo... nostram ad eum dirigamus orationem; Deus plebem, quam elegit in hereditatem suam, adiuvat et tuetur, ut sit beata; Christus omnes homines ad salutem vult perducere. Ideo eum sincero animi affectu exoremus*. Nie brak też we wprowadzeniach uwielbienia i dziękczynienia, które przechodzą w błaganie: *Uni Deo, Patri et Filio et Spiritui Sancto, gloriam dicentes, humiliter deprecemur; Christum magnificemus, plenum gratia et Spiritu Sancto, et fidenter eum imploremus*.

Niezależnie od swej formy wprowadzenie ma za zadanie zwrócić spojrzenie pełne kontemplacji na tajemnicę Boga objawionego w Chrystusie i promieniującą na wszystkie dni roku, ma prowadzić modlącego się od kontemplacji do uwielbienia, od uwielbienia do błagania pełnego ufności¹⁶.

2. Refren

Refren w modlitwach wstawienniczych przeznaczony jest zasadniczo do odmawiania wspólnego i ma być odpowiedzią na intencje wyrażone w modlitwie. Treść jego jest szarmonizowana tak z wprowadzeniem jak i z treścią intencji. Refren jest krótki bo tylko wtedy łatwo go zapamiętać i może być natychmiast podjęty przez zgromadzonych. Powinien być również tak ułożony, aby można było go śpiewać.

W Liturgii Godzin spotykamy różne refreny poczynając od najbardziej znanego w tradycji *Kyrie, eleison* aż do refrenów o charakterze apelu czy aklamacji. Najczęściej refren wyraża prośbę kierowaną przez zgromadzonych do Boga: *Adesto populo tuo, Domine; Adveniat regnum tuum, Domine; Spiritum tuum da nobis, Domine; Respice filios tuos, Domine; exaudi orationem nostram*.

Refreny modlitw wstawienniczych nawiązują w swej treści do danego okresu liturgicznego przez co cała modlitwa zostaje mocno związana z aspektem tajemnicy Chrystusa przeżywanej przez Kościół. W Adwencie powraca w refrenie wołanie o przyjsie Pana: *Veni Domine, et noli tardare; Veni*

¹⁶ Tamże, s. 113.

et mane nobiscum Domine; Veni et salva nos lub najczęściej powtarzające się Veni Domine Iesu. W okresie Bożego Narodzenia refren nawiązuje do tajemnicy przyjścia Pana: Per nativitatem tuam libera nos a malo, succurre redemptis, renova nos; Pacem tuam omnibus praesta, Domine; Esto nobiscum, Emmanuele; Lumen de lumine, hunc diem illumina. Podobne odniesienie do charakteru okresu znajdujemy w Wielkim Poście: Vivifica, Domine, populum a Christo redemptum; Sanctifica populum, quem sanguine tuo redemisti; Renova nos in Spiritu tuo; Verbum tuum sit lucerna pedibus nostris. Oto niektóre refreny okresu wielkanocnego: Victor Rex, exaudi nos; Per victoriam tuam salva nos, Domine; Qui surrexisti a mortuis, exaudi nos.

Znajdujemy w liturgii Godzin refreny zawierające uwielbienie i chwałę: Glorificetur nomen tuum Domine; Adoramus te, Filii Dei unigenite; Gloria tibi, Christe Domine; Benedictus esto Domine. Czasem z modlitwy uwielbienia refren przechodzi w modlitwę ufności: Te laudamus, in te confidimus, Domine; Te laudamus, in te speramus, Domine. Zdarza się też, że refren nie zwraca się wprost do Boga ale wyraża uwielbienie: Exsultet terra, quia venisti; Gloria in excelsis Deo; Domine Deus noster et salvator noster.

Jak wynika z powyższego zestawienia wprowadzono wiele różnych refrenów co chroni przed monotonią. Refren odmawiany w modlitwie wspólnej nabiera głębszego znaczenia: zbiera głosy modlących się w jedno wołanie zwrócone do Boga, nadaje modlitwie charakter usilnego błagania.

3. Intencje

Intencje stanowią główną część modlitw wstawienniczych. Jako zasadę przyjęto cztery intencje w laudesach zaś pięć w nieszpórach. Ponieważ Liturgia Godzin posiada wiele schematów modlitw wstawienniczych, wobec tego należało ułożyć bardzo wiele intencji modlitewnych: razem około 2 tysiące¹⁷. Tworzenie na raz tak dużej ilości tekstów modlitewnych stwarza problemy. Powstaje wtedy problem języka, należy bowiem unikać wyrażen typu pobożnościowego, wyrażen pospolicitych oraz takich, które szybko ulegają deaktualizacji. Trzeba nieustannie pamiętać czym jest modlitwa chrześcijańska, pozostawać wiernym słowom Chrystusa „beze mnie

¹⁷ Por. V. Raffa, *Le intercessioni.*, art. cyt., s. 41.

nie uczynić nie możecie” a jednocześnie uwzględnić w należy-
tym stopniu ludzkie działanie, zachować spojrzenie utkwio-
ne w tajemnicy Boga, a zarazem otworzyć się na potrzeby
ludzi. W poszukiwaniu odpowiedniego języka modlitw bła-
galnych zwrócono się przede wszystkim do Biblii i dzięki
temu nowe modlitwy odznaczają się dużą prostotą ale i za-
razem głębią myśli. W modlitwach przywołano na pamięć
czyny Jezusa, odwołano się do słów Chrystusa, przypomnia-
no wołanie „ubogich z ewangelii” kierowane do Boga. Mod-
litwy stawiają przed nasze oczy wielkie postacie Nowego i
Starego Testamentu¹⁸. Przy tak bogatym materiale modli-
tewnym trudno jest o dokładne omówienie wszystkich inten-
cji dlatego zwrócimy uwagę tylko na niektóre z nich.

W większości intencje sformułowane są w ten sposób, że
każda poszczególna prośba stanowi pewną całość samą w so-
bie:

Qui per incarnationem et nativitatem tuam inter nos
praesentiam instaurasti,

— doce nos multimodam praesentiam tuam in Ecclesia
et in hominibus agnoscere.

Sacerdos aeternae, qui mundum ingrediens, cultus ple-
nitudinem instituisti,

— per Ecclesiam tuam huius liturgiae omnes fac parti-
cipes.

Przy układaniu modlitw wstawienniczych nie trzymano się
jednak sztywno tego jednego schematu ale zachowano dale-
ko idącą swobodę. Spotkamy intencje tak ułożone, że sama
intencja i refren stanowią jedno, nierozdzielne zdanie:

Quia omnes peccatores paenitentes in praemium vitae
vocasti

— Te, Domine, celebramus.

Quia sanguinem novi et aeterni testamenti, in remis-
sionem peccatorum effusum, Ecclesiae offrendum tradi-
disti

— Te, Domine, celebramus.

Intencje modlitwy błagalnej mogą przyjąć formę uwielbie-
nia i dziękczynienia:

Cum angelis et patriarchis et prophetis,

— laudamus te, Domine.

Cum Virgine Dei Genetrice Maria

— magnificat anima nostra te, Domine.

¹⁸ Por. J. Evenou, art. cyt., s. 116—117.

W nieszporach Wielkiego Piątku intencje odznaczają się niezwykłą prostotą:

Ecclesiam tuam coaduna
Papam nostrum N tuere
Congrega christianos
Defunctis succurre

Układając modlitwy błagalne wykorzystano wiele modlitw zawartych w tradycji Kościoła i niejednokrotnie znanych tylko specjalitom. Modlitwa Klemensa Rzymskiego zawarta w jego liście do Koryntian, zwana „wielką modlitwą”, znajduje się w modlitwach porannych i wieczornych poniedziałku III tygodnia. Wielka modlitwa „Deprecatio Gelasii papae” stała się natchnieniem modlitw czwartku IV tygodnia. Drugą i trzecią część litanii do Wszystkich świętych odnajdujemy w modlitwie wieczornej wtorku i w modlitwie porannej soboty IV tygodnia jak również w modlitwie laudesów niedzieli II tygodnia. Wezwania z litanii do Najświętszego Imienia Jezus posłużyły za wzór modlitwom nieszporów z 26 grudnia i modlitwom laudesów z 2 stycznia. Wezwania z litanii do Najświętszego Serca Jezusa weszły do precesów uroczystości Serca Jezusowego. Sekwencją Veni Sancte Spiritus stała się natchnieniem dla modlitwy błagalnej nieszporów wigilii uroczystości Zesłania Ducha Świętego. Wykorzystując stare modlitwy należało dokonać pewnych zmian w ich tekście, aby odpowiadały one dzisiejszej świadomości teologicznej i mentalności dzisiejszego człowieka.

IV. TEOLOGIA MODLITW BŁAGALNYCH

Wprowadzenie modlitw błagalnych do odnowionego Breviarza Rzymskiego wzbogaciło teksty modlitewne na poszczególne dni roku liturgicznego tak świąteczne jak i ferialne. Analiza teologiczna modlitw błagalnych wzbogaca obecnie naszą wizję teologiczną danego dnia liturgicznego jak również całego okresu liturgicznego. Spośród wielu modlitw błagalnych weźmy kilka pochodzących z poszczególnych okresów liturgicznych i przyjrzyjmy się ich treści.

A d w e n t

Jest to czas, w którym wspominamy pierwsze przyjście Chrystusa na ziemię i w którym kierujemy nasze umysły ku oczekiwaniu powtórnego przyjścia Chrystusa przy końcu świata (Kal 39). Modlitwa laudesów I niedzieli nawiązuje do powtórnego przyjścia Chrystusa. Zwraca się do Ojca, który dał

nam łaskę oczekiwania na objawienie się naszego Pana. Odpowiedź na pytanie jaka ma być postawa ucznia oczekującego na spotkanie ze swym Panem dają nam prośby zanoszone do Ojca. Aby być bez zarzutu na dzień przyjścia Chrystusa należy zachować świętość ducha, duszy i ciała. Jak mówi św. Paweł, należy sprawiedliwie i pobożnie żyć na tym świecie a to oznacza że „tego dnia”, który rozpoczynamy trzeba chodzić w świętości. Sprawiedliwie i pobożnie żyć na ziemi to przyoblekać się w Chrystusa, dostąpić napełnienia Duchem Św. Całą modlitwę kończy wołanie o postawę „czuwania” aż do dnia powrotu Pana.

Modlitwy nieszporów poniedziałku I tygodnia nawiązują do tajemnicy przyjścia Chrystusa w ludzkim ciele. Jezus Chrystus przyszedł jako zbawca wszystkiego, aby wszystko zbawić. Przyszedł na świat, aby nas wybawić od „grzechu świata”. Jezus przyszedł od Ojca, aby nas nauczyć drogi zbawienia prowadzącej do Ojca. Począł się z Ducha Św. i ma moc w tym Duchu przez swoje słowo odnowić nasze serca. Przyjął ciało z Maryi Dziewicy i dlatego ma moc wybawienia nas od zepsucia ciała. Chrystus jest zbawcą wszystkich i dlatego może zbawić wszystkich, którzy żyli od założenia świata i w Nim pokładali ufność. Z całej modlitwy przebija pragnienie powiązania tajemnicy przyjścia Chrystusa z naszym życiem, z życiem każdego człowieka.

Okres Bożego Narodzenia

W tym okresie Kościół obchodzi pamiątkę przyjścia Pana. Modlitwy laudesów 2 stycznia nawiązują do wydarzeń związanych z narodzeniem Chrystusa. Chrystus, Słońce Sprawiedliwości, objawił ludziom swoją chwałę, dopełnił Starego Przymierza. Chwałę Chrystusa głosili aniołowie, Jego narodzenie zwiastowali pasterze, Symeon i Anna rozpoznali Go w świątyni: Kościół modli się aby Naród wybrany przyjął Jezusową Ewangelię. Przy narodzeniu Chrystusa aniołowie śpiewali o pokoju dla ziemi, Kościół prosi aby pokój Chrystusowy zapanował na całej ziemi. Chrystus jako Nowy Adam, odnowił człowieka, przygotował nam mieszkanie w swoim Królestwie i dlatego chociaż nadal doświadczamy zła, to całą naszą nadzieję w Nim pokładamy.

Modlitwy laudesów 31 grudnia skierowane są do Chrystusa, do Tego który od Ojca pochodzi. Kim jest przychodzący Chrystus? Chrystus zrodzony przed wiekami z Ojca, odblask

Jego chwały i obraz Jego istoty, On słowem swoim podtrzymuje wszystko. Przyszedł na świat, kiedy nastąpiła pełnia czasów aby zbawić rodzaj ludzki i wszystko stworzone. Chrystus, Syn współistotny Ojcu, narodził się w Betlejem aby wypełnić Pismo. Chrystus, Bóg i człowiek, Pan i syn Dawida. Do Chrystusa, którego tajemnicy nie możemy przeniknąć kierujemy prośby: aby Jego ewangelia ożywiła ten dzień, aby światło jaśniało w Jego Kościele, aby Izrael rozpoznał w Nim Mesjasza, abyśmy wszyscy dostąpili wybawienia.

Wielki Post

Modlitwy laudesów Środy Popielcowej nawiązują do rozpoczynanego czasu przygotowania do obchodu Paschy. Wprowadzenie rozpoczyna się od dziękczynienia skierowanego do Ojca za „dar czterdziestodniowego przygotowania” i przechodzi w modlitwę o dar Ducha: jedynie przez Jego wylanie i przez Jego działanie Ojciec może w tych dniach zbawienia oczyścić nasze serca i umocnić je w miłości. Refren wzmacnia to wołanie o dar Ducha: daj nam, Panie, Świętego Ducha swego. Jak mamy przeżywać te dni? Odpowiedź znajdujemy w poszczególnych prośbach. W tych dniach zbawienia mamy karmić się wszelkim słowem, które pochodzi z ust Bożych. Trzeba nam pełnić miłość i to nie tylko w wielkich sprawach ale również w codziennym życiu. Powinniśmy wspierać braci pozostających w potrzebie, odmawiając sobie tego co nie jest nam konieczne. Będziemy również rozważać mękę Pańską przeto powinniśmy nosić umartwienie Chrystusa w naszym ciele. W tej krótkiej modlitwie Kościół podaje nam wskazania na cały nadchodzący Wielki Post.

Nieszporne modlitwy wtorku I tygodnia skierowane są do Chrystusa. Chrystus przyrzekł, że będzie obecny wśród zgromadzonych na modlitwie w imię Jego i On nauczy nas prawdziwej modlitwy: modlić się do Ojca razem z Nim w Duchu Świętym. Chrystus, Niebieski Oblubieniec, oddali od umiłowanego Kościoła wszelką zmazę, nauczy go chodzić w nadziei i mocy Ducha Św. Chrystus, Miłośnik ludzi, może sprawić iż będziemy troszczyć się o bliźnich a w ten sposób wszystkim żywiej zajaśnieje zbawienie. Król pokoju może nappełnić świat pokojem a wtedy cała ludzkość doświadczy radości z Jego obecności, może wszystkim zmarłym otworzyć bramy życia wiecznego.

Okres Wielkanocny

Modlitwy niesporów środy II tygodnia skierowane są do Chrystusa i przywołują Jego spotkania z uczniami po zmartwychwstaniu. Z boku Chrystusa wypłynęły krew i woda, do Niego zanosimy teraz błaganie aby uczynił Kościół swoją oblubienicą niepokalaną. Chrystus, Najwyższy Pasterz, po zmartwychwstaniu zlecił Piotrowi troskę o swoją owczarnię — prosimy aby dał naszemu Papieżowi wzrost ducha miłości i gorliwości. On, uczniom łowiącym ryby dał obfity połów — oby posłał robotników, którzy podejmą ich trud apostołski i poprowadzą ich dzieło dalej. Pan przygotował uczniom chleb i ryby na brzegu jeziora — niech nie pozwoli aby z naszej winy bracia ginęli z głodu. Jezus jest Nowym Adamem — niech na swój obraz przemieni zmarłych a wtedy dostąpią pełni radości. W centrum tej modlitwy stoi Chrystus nieustannie obecny wśród nas i troszczący się o swój Kościół.

Modlitwy laudesów II niedzieli skierowane są do Ojca, który Chrystusa, naszego Zbawiciela wskrzesił z martwych. Ojciec swego umiłowanego Syna przeniósł z ciemności śmierci do swej światłości i On może również nas doprowadzić do swego przedziwnego światła. Dał nam już udział w swej światłości przez dar wiary, dojdziemy zaś do pełni tej światłości jeśli żyć będziemy w wierze otrzymanej na chrzcie. Ojciec nakazał nam szukać tego co w górze jest, gdzie Chrystus zasiada po Jego prawicy i On swoją łaską zachowuje nas od grzechu, który tak łatwo nas zwodzi. Nasze chrześcijańskie życie, w Bogu ukryte z Chrystusem powinno „świecić w świecie” aby zapowiadać nadejście nowego nieba i nowej ziemi. Modlitwa tej niedzieli nawiązuje również do tajemnicy zmartwychwstania Chrystusa, ale uwypukla ścisły związek istniejący pomiędzy zmartwychwstaniem Chrystusa a naszym ludzkim życiem.

Okres zwykły

W tym okresie Kościół obchodzi misterium Chrystusa w pełni jego treści a nie w jakimś specjalnym aspekcie: odbija się to również w treści modlitw błagalnych. Modlitwy poranne poniedziałku IV tygodnia skierowane są do Chrystusa, który wysłuchuje wszystkich pokładających w Nim nadzieję. Kościół składa najpierw dziękczynienie swemu Zbawcy bowiem jest On bogaty w miłosierdzie i umiłował nas wielką miłością. Chrystus zawsze działa w świecie wraz z

Ojcem i może uczynić wszystko nowe mocą Ducha Św. Oby dziś stworzył nasze oczy i oczy naszych braci a wtedy ujrzymy Jego przedziwne działanie w świecie. Na początku dnia Pan wzywa nas do swojej służby i chce abyśmy byli wobec naszych braci sługami wielorakiej łaski. Na przykładzie tej jednej modlitwy najlepiej widać jak został ubogacony duchowo zwykły dzień roku liturgicznego.

ZAKOŃCZENIE

Modlitwy błagalne wprowadzone do laudesów i niesporów Liturgii Godzin nawiązują do zwyczaju zanoszenia przez Kościół rano i wieczorem błagania do Boga w różnych potrzebach ludzkich. W dobie formowania się oficjum modlitwy błagalne weszły do poszczególnych godzin ale zarazem stały się ubogie w treść a nawet przyjęły charakter pokutny. W najnowszych czasach ograniczano je co doprowadziło prawie do ich zaniku. Modlitwy błagalne Liturgii Godzin trzeba uznać za nowe tak co do ich ilości, formy i treści. Są to nadal modlitwy błagalne ale wiele jest w nich dziękczynienia i uwielbienia. Obejmują wiele różnorodnych potrzeb Kościoła, świata, człowieka, tych co wierzą w Chrystusa jak i tych, którzy Go jeszcze nie znają. Zasługuje na uwagę fakt ich ścisłego związania z rokiem liturgicznym, z treścią poszczególnych świąt i okresów liturgicznych. Kościół widzi potrzeby świata i człowieka ale zawsze poprzez tajemnicę Chrystusa przeżywaną w roku liturgicznym, wyznaje niejako iż ich rozwiązanie leży w Chrystusie. Podobnie człowiek swoje duchowe i materialne potrzeby widzi poprzez tajemnicę Chrystusa. Wprowadzenie modlitw błagalnych w takiej formie jest próbą i to ze wszech miar udaną ukazanie związku ludzkiego życia i spraw świata z tajemnicą Chrystusa. Trzeba też zwrócić uwagę jeszcze na jedno: Kościół wprowadził do swej Księgi Modlitw nowe kompozycje i to tak bardzo udane. Jest to przypomnienie, że każdy wiek może wyrazić swoje odniesienie do Boga w modlitwie, że Kościół może i dziś otrzymać wiele wartościowych modlitw, nie musi posługiwać się tylko tymi pochodzącymi z tradycji.

Preces del Breviario

Résumé

Le intercessioni della Liturgia delle Ore sono, sotto tanti aspetti, un elemento nuovo. Il carattere delle Preces del Breviario era essenzial-

mente penitenziale, legato conseguentemente ad alcuni giorni impronti al medesimo spirito. Ora, invece, alla mattina esse si orientano per lo più alla consecrazione del giorno e del lavoro, alla sera le nuove preghiere sono quasi sempre caratterizzate dalla supplica per determinate categorie di persone o per particolari grazie.

I nuovi testi sono circa duemila e distribuiti in varie serie. Si hanno due settimane complete di intercessioni per l'Avvento, il Tempo di Natale, il Tempo pasquale, la Quaresima, quattro settimane per il tempo ordinario. Vi sono poi i formulari propri per le celebrazioni festive e per i Comuni. Le Conferenze episcopali hanno facoltà di adattare liberamente le formule proposte, come pure di crearne nuove.

Le nuove preghiere di intercessione sono state create oggi dai testi biblici, patristici ed espressioni provenienti dai documenti ecclesiastici. Esse hanno arricchito nel pensiero teologico le feste ed i singoli cicli dell'anno liturgico. Le intercessioni sono strettamente legate con l'anno liturgico: la Chiesa vede le necessità del mondo e dell'uomo alla luce del mistero di Cristo celebrato nella liturgia. La Chiesa ha introdotto le nuove preghiere nel suo libro di preghiera liturgica: è un esempio che non dobbiamo sempre cercare le preghiere nella tradizione.

J. Miazek